

ERDÉLYI MÚZEUM

XVII. kötet.

1900.

VII. füzet.

Mátyás király.

(Első közlemény.)

I.

Az ezeréves haza királyai között kétségkívül nem egy van, ki szellemi fenkölttségével, erkölesi magasztosságával, államkormányzó tehetségével, harezban és békében egyaránt nyilatkozott lánglelkűségével tiszteletet gerjesztett önmaga iránt. E királyaink tetteikkel nevüket és emléküket úgy beírták népünk szívébe, hogy nincs hatalom, mely azt kitörölje onnan, míg a három halom és négy folyó országában magyar él.

Avagy melyik magyarnak ne dobbanna meg szíve, ha visszaidézzük tiszta, nemes emlékét a szent királynak, ki a nemzetet az európai nemzetek családjába bevezette és a ki Krisztus magasztos vallásának felvételével a szilaj erkölesök megszelidülésének útját készítette elő?

Nem ver-e ma is büszkébben mindnyájunk szíve, ha megjelenik lelki szemeink előtt szent Lászlónk daliás alakja, ki nemcsak testileg volt egy fejvel nagyobb seregénél, hanem magasan kiemelte kortársai közül nemes lelke, mely a rettenthetetlen bátorsággal párosult mély vallásosság példányképe volt?

Nem valljuk-e most is nagynak Lajost, ki fél Európa előtt tiszteletet szerzett a magyar névnek s ha névben idegen is, de szívre, lélekre ízig-vérig magyar volt?

S volt még közülök sok más, kikre a hála és kegyelet érzelmeivel gondolunk. De azért bátran elmondhatni, hogy nincs egy is közöttük, kit oly forró szeretettel vallana magáénak népünk, mint dicső emlékü, igazságos *Mátyás királyunkat*. Ó valóban élő alak még mindig, ott él a nép szívében, ott ajkain: mondáiban, tréfáiban, történetkéiben, miket oly szíves szeretettel köt össze e

legkedvesebb alakjának nevével. Az a nép, mely négy hosszú, nehéz évszázaddal ezelőtt könybe borult szemmel, fájó szívvel mondogatta: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság“ — ma is szinte egyetlen, vagy legalább legnagyobb jóltevőjeként emlegeti mondáiban nagy királyunkat.

Nem is képzelhetünk magyart, kinek szíve meg ne rezdüljön e nagy név hallatára s elmerengve ne időznék olykor-olykor viselőjének és azon ma már szinte hihetetlennek tetsző időnek emlékezeténél, a mikor hazánk európai nagyhatalom volt, mely tiszteletre tanított maga iránt németet, csehét, lengyelt, törököt és annyi mást.

S hogy ily áldva őrzi Mátyás emlékét a nemzet minden hí fia, ez a tény már magában véve is határozott bizonyosságot szolgáltat e tisztelet kiérdemelt volta mellett. Egyes osztályoknak lehetnek alakjaik, kiket az osztályérdek sokszor nem tiszta törekvéseinek előmozdítása tesz tiszteltté. De a kit egy egész ország közérzúlete helyez a tisztelet magas polezára, az arra méltatlan nem lehet. Vagy még ha megengednők is, hogy ideig-óráig képes lenne egy nemzet közérzúletét rabúl ejteni téves elfogultság, meg nem érdemelt rokonszenv: a történelmi igazságszolgáltatás előbb-utóbb diadalmaskodnék ezeken. Letépte volna ez Mátyásunk fejről is a babért, őt magát kitepte volna a nép szívéből, ha élete, tettei meg nem állottak volna ítélőszéke előtt.

Ez nem történt meg. Ellenkezőleg emléke most is oly tiszta népünk előtt, mint lehetett akkor, midőn az elhunytát követő szörnyű sülyedés a veszteség nagyságát oly kiáltóan hirdette.

Ezért mondhatjuk, hogy Mátyásnak nagynak, a nemzet örök tiszteletére méltónak kellett lennie. S ha fellebbentjük majd az idők fátyolát, mely eltakarja szemünk elől alakját, látni fogjuk, hogy valóban így van. Mátyás valóban nagy volt, szép jellem, nemes lélek. Ezzel azonban nem akarunk tőle elvitatni egyes gyarlóságokat. Voltak hibái neki is. De ha tárgyilagossággal vizsgálódunk, úgy a hibák legnagyobb része is megleti magyarázatát Mátyás korának viszonyaiban, közfelfogásában. Mindenki többé-kevésbé saját korának gyermeke. Teljesen sohasem emelkedhetünk e fölé: ez még a legjobbakra is reá nyomja bélyegét. Korának szülötte volt Mátyás is. A kor, melyben élt, képezi tehát azon alapot, melyen egyedül lehet őt megérteni.

Nincs helye, hogy itt a kor viszonyainak részletes festésére térjünk ki. Csak egész általánosságban tekintsük át a kor jellemét. Ez idő a középkor vége. Derengeni kezd az újkor hajnala, oszladzik a középkor sötétsége, mintha valami jótkönyv szellő kezdené tisztítani a levegőt. Tudjuk, minek volt ez köszönhető. Főleg az ó-kor klasszikusainak, kiknek szelleme egy két tudós szűk zúgából és a kolostorok néma falai közül kiáradt a nagyvilágba s előidézte azt a nagyszerű újáteremtő szellemi mozgalmat, melyet renaissance-nak nevezünk. A könyvek drágasága jóideig akadályt szabott e szellem gyors elterjedésének, míg nem a könyvnyomtatás feltalálása e bajon is segített. Azok a kis fekete betűk a világosság megannyi hajnalesillagaivá lettek.

Azután megindult a küzdelem a két szellem, az ököljog harcias és a renaissance békeszerető szelleme közt. Az egyik oldalon erőszak, születési előjog, nyers szenvedély, valamint a tudatlanság és babona állt, mi ellen a másik, az emberi jogok és kötelességek tisztább felfogását, a humanitást, a tudományok és művészetek ápolását, a felvilágosodást állította. Lépésről-lépésre, hosszú, fáradsalmas munkával lehetett csak amant mind hátrább szorítani.

Hogy e munka diadalt arasson, fel kellett lépnie az egyházi renaissance-nak, a reformatiónak is, hogy a középkor ama szellemének bilinesei alól, mely az egyházat megrontá, a lelkeket felszabadítsa. Az ennek nyomán járó vallási megújulás tett legtöbbet a korszellem megnevelésére, az emberi szeretet, szelidség, testvériség elvének győzedelmére.

De hogy még akkor is milyen lassan tudtak ez elvek tért foglalni, kell-e bizonyítanunk, midőn előttünk áll a kegyetlen vérengzéssel folytatott háborúk szakadatlan sora, az a szörnyű pusztítás, mit igen sokszor Isten nevében, a hit jelszavával vitt végbe ember embertársain? Pedig ily dolgok a XVI. és XVII. században, sőt ezeken innen is megtörténtek. Csoda-e hát, ha a XV. században, midőn egyházi téren még csak egyes gyorsan elnyomott kísérletek jelzik a szellem ébredését, a nemzetek legjobbjai sem tudtak teljesen szabadulni a korszellem befolyásától?

Igy lehet csak megérteni, hogy bár Mátyás szívvel-lélekkel a renaissance táborában harczolt, volt benne valami ama másik — korában még túlhatalommal bíró — erőszakos szellemből is, melynek

leküzdésére annyi áldozatot hozott. Méltán írja egyik elsőrangú történetírónk Mátyásról: „Kormányá némi önkény színezetét viseli magán azért is, mert a középkor épen lealkonyodott, midőn az ifjú kezébe fogta a kormánypálczát s mert az újkor szükségéit Európaszerte senki sem érzi élénkebben, mint Mátyás s az emberiség vágyainak és reményeinek az átalakulás e pezsgő éveiben legdiesőbb tolmácsa.“¹

Midőn tehát Mátyást ítélet tárgyává akarjuk tenni, ne téveszszük szem elől egy perczre sem azt a kort, melynek gyermeke volt.

II.

És most lépünk közelebb dieső alakjához. Vessünk először is *külsejére*, testi tulajdonságaira egy tekintetet.

Mátyás külsejéről elég tiszta képet alkothat az utókor, mert érmeken, szobrokon, képeken igen nagy számban maradt fenn alakja, mihez még az egykorúak tudósítása is járúl. Természetesen ezeknek nem mindegyike egyformán megbízható. De a sok alkotás közt nem egy van, mely magáu hordja az élethűség bélyegét. Igy különösen igen híven tükrözi vissza Mátyás arezának nemes vonásait és testalkatát az a szobormű, melyet Stein György Szilézia helytartója készíttetett s mely a bautzeni várkaput ékesítette.² S ehhez még sok más hű képmása esatlakozik.

Mindnyájukból azt látjuk, hogy külseje összhangban állt azzal a nagy lélekkel, a mit takart. Termetre inkább csak közepszerűnek mondható, de erős melle, széles válla, vastag nyaka, erélyes, határozott, de nyílt tekintete, egész alakjának arányossága, külsejével is imponálóvá tudta tenni. Arezáról az erély tükröződött le s bár egészben kellemes benyomást tett, szépnek nem volt mondható. „Inkább martialis, mint Vénuszi szépség“ — mondja a róla annyi jellemzőt közlő kedvelt tudósa, Galeotti.³) Egészséges piros areza, élénk barna szeme, sűrűn aláomló, fűrtös szőke haja kedvessé tették, míg erősen kifejlett orra és széles, duzzadt szája némileg

¹ Szalay László: Magyarország története III. köt. 345 l.

² Ismertette Wenzel Gusztáv az Archeologiai Közleményekben 1859. I. Látható volt másolata a millenniumi kiállításon, képét ld. a Tört. Életrajzokban VI. k. Fraknoi V. Mátyás király 136. l.

³ Galeotti Marzio: De egregie, sapienter, jocose dictis et factis regis Mathiae. XXIII.

megzavarták az arcz szabályosságát. Ujjai hosszúk, s kis ujjai kissé hajlottak voltak. Ha lovon ült, mintha megnőtt volna, mert felső teste erősen ki volt fejlődve, míg lábai rövidek valának.

A mi testi erejét illeti, az is közepesnek mondható, de tény, hogy a lovagias tornajátékokat szenvedélylyel üzván, testét megedzette s ereje nagy ügyességgel párosult. Ügyességét a híres cseh bajvivóval, Holubárral való párviadala mutatja, melyben a nálánál sokkal erősebb, de egyuttal ügyetlenebb vitézt kiveti nyergéből, úgy, hogy az karját töri.¹

Testi tulajdonaira maga nem sokat tartott. Nagy lelkétől az efféle hiuskodás távol volt. Így, midőn valami német dalnok egy fényes udvari ünnepélyen oly dalt zengett, melyben Mátyásnak kiváló testi erejéről és szépségéről áradozva beszélt, így szólt a dalnokhoz: „Hogy nekem nagy testi erőt és ganymedesi, meg absoloni szépséget tulajdonítasz, megengedhető dolog, miután engem még eddig nem láttál. De ha ezután is a hizelgés bűnébe esnél, elnézésre nem leszel méltó.”²

Hangja érezes, tiszta, beszéde inkább gyors, mint lassú³), de azért megfontolásra valló és tartalmas volt.

De legyen elég ennyi testi tulajdonságaiból. A valódi nagyság alapját ugysem ezek, hanem a belső, a szellemi és erkölcsi tulajdonságok adják meg.

III.

Térjünk át Mátyás *szellemi tehetségeinek* rajzára.

Kiváló szellemi tulajdonságokkal volt megáldva. Tehetségei igen korán, zsenge gyermekkorában nyilatkoztak s már ekkor kiűnt úgy gyors felfogásával, mint jó emlékező tehetségével és nagy szorgalmával. Élénk képzeletét különösen a mondai hősök foglalkoztatták, kiknek kalandjai úgy le tudták kötni figyelmét, hogy minden egyébről megfeledkezett s napestig képes volt elmerülni olvasásukba vagy hallgatásukba. Előkelő származása következtében

¹ Galeotti id. m. XIV.

² Galeotti id. m. XXIII.

³ Galeotti (id. m. IV.) gyors, Bonfini (*Rerum Ungaricarum Decades* IV. D. VIII. L.) lassú beszédűnek mondja Mátyást; heves természete mindenesetre inkább amannak állítása mellett szól.

az eleven eszű gyermek nevelése is olyan volt, mely szép reményekre jogosító tehetségeit a legnagyobb gonddal és lelkiismeretes összhangba fejleszté.¹

Tanítója sokáig Sanoeki Gergely hírneves, nagytudományú, szép jellemű lengyel pap, I. Ulászló udvari káplánja volt. Később, midőn Sanoekit Vitéz János váradi kanonokká tette, magyar nevelőt kapott. Ennek nevét, sajnos, nem őrizte meg senki az utókor számára, de hogy a kiváló tehetségű ifjú nevelése ekkor is a legjobb kezekben volt letéve, a mellett tanuskodik Vitéz Jánosnak, a legnagyobb magyar humanitásnak befolyása Mátyás nevelésére. Ez a kiváló férfiú u. i. akkoriban Várad püspüke volt. Ideje nagy részét Hunyadi udvarában tölté s így szakíthatott és szakított is időt, hogy barátja és jóltevője széptehetségű gyermekével foglalkozék. S a gondos vezetés alatt Mátyás rendkívüli tehetségei minden irányban kifejlődtek és megerősödtek. Élénk szelleme, mondhatni, minden szép és nemes írást fogékony volt, az emberi tudás egésze iránt érdeklődött.

Később mint uralkodó is őszinte bámúlatba ejtette igen sokszor környezetét a történet, theologia, egyházjog, astrologia, építészet, hadászat és a tudomány legkülönbébb ágaiban való alapos jártassága által. Megtörtént például, hogy theologiai kérdésével egy tudós szerzetest — a szicíliai Gallit — úgy zavarba ejtett, hogy az felelni sem tudott. Erre a király maga magyarázta meg a kérdést s a megfejtést szent Hieronymus egyik munkája alapján adá.²

Előszeretettel a tudományok iránt egész életén át megtartotta. Ebből folyt az a rendkívüli buzgalom, melylyel a renaissance-t pártolta. Ebből, hogy szabad idejében igen szeretett olvasgatni tudományos munkákat.

Bergamói Fülöp írja, hogy reggelenként gyakran találták ágyában Curtiusnak, Liviusnak vagy más történetírónak könyvét.³ Különösen a római klasszikusokat olvasgatta szívesen. Nagyon jól ismerte őket, főleg a történetírókat. De örömet tanulmányozott

¹ Neveltetéséről lásd Fraknoi Vilmos „Hunyadi Mátyás király“-ának 20–22 lapjait.

² Galeotti id. m. XXX.

³ Ph. Bergomensis: Erem. Aug. lib. XV. Supplem. Chr. ad annum 1463. Teleki József gr. „Hunyadiak kora“ V. 52) l. után.

másnemű könyveket is, mert minden tudomány iránt fogékony volt. Természetesen a kor műveltségéhez képest e tudományok között olyanok is szerepeltek, a melyeket ma már teljesen kiküszöböltek közülök. Így pl. nagyon kedvelték akkoriban mindenfelé a csillagjósást, a magiát, az arézjósást s bizony mindezek iránt Mátyás is nagy érdeklődést mutatott.

Fényes szellemi tehetségei ragyogtatására bő alkalmul szolgáltak gyakori vitatkozásai tudósaival. Megjegyzései sokszor olyan elmésségről tanuskodtak, hogy mindenki a legnagyobb bámulattal adózott a nagy uralkodó iránt.

A latin nyelvet igen jól tudta és szépen beszélte. Már gyermekkorában e nyelvben sokszor tolmácsa volt apjának, ki járatlan volt benne.

Általában Mátyás éles elméje az idegen nyelvek gyors és alapos elsajátításában sem tagadta meg magát. A magyaron és latinon kívül a német, szláv és olasz nyelveket is beszélte. Különösen a külföldi, főleg a pápai követek a legnagyobb elragadtatás hangján szólnak azon könnyűségről, melylyel magát az idegen nyelveken szépen, választékosan kifejezni tudta s arról a semmi fontosat figyelmen kívül nem hagyó, élesen bonczoló, mély elméről, mely szavaiban megnyilatkozott.

Szűkebb környezetét is minduntalan le tudta bilineselni, élmes, szellemtől sziporkázó, fordulatos beszédével, fesztelen társalgásával.

Különösen katonáihoz a harez tűzében intézett lelkesítő beszédei voltak gyűjtők, megkapók, úgy, hogy hatásuk alatt a harczosok szívesen rohantak a halálba a szeretett vezérért és királyért.

Ily szellemi tulajdonok valóban méltóvá tették Mátyásunkat arra a trónra, melyre — mint tudjuk — első sorban a „Hunyadi“ névért ültették.

IV.

A kiváló szellemi tulajdonságokkal összhangban álltak az erkölcsiek is: első sorban a király *jelleme*. Megtaláljuk benne a nagy jellemek kiváló erényeit, de hibáit is.

Jelleme egészen általánosságban szólva, egyenes, szilárd, hajolni nem tudó, fenkölt és nemes. Ott képződött ez a jellem a közép-

kori lovag mondhatni utolsó nagy képviselőjének, Hunyadi Jánosnak, tűzhelyénél. Ő, az apa volt a mester, kinek eleven hatása alatt formálódott a fogékony ifjú lelke. Tanítói sem szüntek meg a múlt nagy alakjainak, a görög és római hősöknek példáival lelkesíteni, eszményi irányban vezetni jellemét.

De kétségtelen, hogy jelleme megszilárdulására legtöbbet tett az élet. Hiszen tudjuk, hogy esendes magányban fejlődik a talentum, élet zajában a jellem. S az ő életének körülményei már gyermek- és ifjúkorában nagyon is olyanok voltak, mik jellemét megacézolhatták. A szenvedések és csalódások keserű iskoláján kellett keresztül mennie igen korán s elviselnie oly csapásokat, hogy ha gyenge lett volna, súlyok alatt összeroskad. Lelki ereje azok tüzeiben sokszorososan megedződött.

Mint gyermek a szülői háznál mind apja, mind anyja részéről csak szépet, jót lát s ez benne megerősíti természetétől is beléoltott nemeslelkűségét. Félig gyermek még, midőn Budára kerül, hol a szintén gyermek V. László nagybátyja, Cillei, aljas élvezetek tanyájává teszi az udvart s megmértelyezi a király lelkét. De Mátyás szívében sokkal élénkebb volt az otthoni élet emléke, semhogy a rossz példa azt elhomályosítani tudta volna. Benne csak undort keltett az elpuhult, erkölestelen udvari élet.

Atyja halála után visszatér ugyan anyjához, de a király csakhamar ismét Budára csalja bátyjával, Lászlóval együtt. Ennek feje a hóhér pallosa alatt gördül le, a gyermekifjú pedig fogolylyá lesz s a legkinzóbb bántalmakat kénytelen elszenvedni. Veszélyes helyzete csak növeli bátorságát, a szenvedések önérzetét, büszkeségét, mely egészen a hajthatatlan daczig növekedett. Megtörtént pl., hogy bécsi fogságában őrei gúnyból magyar királynak nevezték. A sértett ifjú büszkén, daczosan vágta vissza: „Igen, az leszek; sőt ha Isten megsegít, még nektek is parancsolni fogok.”¹

Igy fejlett ki a legnehezebb sorsban nagy jelleme, melynek csakhamar a trónon — mind maga, mind hazája — oly nagy hasznát vette.

Jellemének egyik alapvonása a *szilárdság, állhatatosság*. A mit egyszer helyesnek ismert fel, attól nem tágitott, a mire szavát

¹ Bonfini id. m. III. Dec. IX. Liber.

adta, azt semmi körülmények közt meg nem szegte. Ennek bizonyosságául számtalan példa hozható fel.

Említsük meg ezek közül a következőt, mely mindjárt Csehországból való hazahozatala után történt. Anyja és nagybátyja, hogy Mátyás számára a trónt biztosítsák, egyezséget kötöttek Garai nádorral, mely szerint ennek leányát Annát, az ifjú király nőül fogja venni. Meg is esküdtek, hogy sem az ország, sem családi birtokába addig nem engedik lépni Mátyást, míg a szerződést végre nem hajtja. De ez Prágában már Podjebrádnak kötötte le szavát s leányát, Katalint eljegyzé. Hiába volt anyjának minden kérése, adott szavát nem szegte meg.

Magasztalólag szólnak életírói *egyenesszélűségéről* is. Tisztelettel kell megemlékeznünk nekünk is e nemes jellemvonásáról, különösen ha korának e nembben felette laza felfogását vesszük tekintetbe. Szinte erény számba ment akkor az alattomoság, törbe ejtés. Különösen az uralkodók diplomatiából könnyen tultették magokat a lelkiismeret furdalásán, ha ellenfeleiket ravaszúl megesalhatták, kijátszhatták.

Annaira felette állt e tekintetben Mátyás kora felfogásának, hogy egy ízben magát a pápai követet szégyenítette meg egyenesszélűségével. Ugyanis a cseh háboruk idején egy ízben Podjebrád fiaival alkudozás végett találkozója volt Mátyásnak a táboron kívül. A testvérek elmerülve a tanácskozásban, a királyt a táborba is bekísérték, a nélkül, hogy biztosító levelük lett volna. A pápai követ ekkor azt ajánlotta Mátyásnak, hogy használja fel az alkalmat s fogassa el őket. De ez megbotránkozva mondja: „György fiai szavamban bizva jöttek velem a városba; én tehát őket le nem tartóztatom, hanem tisztességesen hazabocsátom!”¹

A legnagyobb elragadtatás hangján emlékeznek meg az írók *bőkezűségéről* is. Egyenes ellentéte volt ebben főellenségének, a ravasz Frigyes eszászártnak. Az maga a megtestesült fősvénység, ki mindig csak a szerzésen, javai halmozásán járta az esztét. Mátyás szereti megosztani mindenét másokkal. Örvendező arczokat akar látni maga körül s azért mindenkit, ki csak megfordul udvarában, valósággal elhalmoz kegyének jeleivel. Galeotti feljegyzí, hogy újév

¹ Galeotti id. m. I.

napján szokása volt az udvari személyzet minden egyes tagját megajándékozni. S a mit a derék olasz egy ilyen ujévi ajándékozásról elbeszél, az bőkezűségével együtt tudományszeretetét is ékesen hirdeti nagy királyunknak. Mikor már az udvari emberek mind megkapták a szokásos jutalmat, a mellette álló szerény tudóshoz fordúl és megjutalmazza őt is még pedig úgy, hogy neki többet ad, mint azok valamennyiének s hozzá is teszi, hogy míg amazokat inkább csak a szokást követve halmozza el ajándékaival, addig a tudósokat igazán szíve sugallatából.¹

Nemes szíve telve volt a legtisztább *emberszeretettel*. Az elhagyottat felkarolni, a szegényt, ügyefogyottat gyámoltani, az elnyomottat elnyomójával szemben megvédeni mindenkor kész volt. Valóban a szegény szenvedő népnek a hatalmas nagyokkal szemben nálánál igazabb védője nem volt. Szerette, miként testvéreit, a népet; úgy tekinté magát, mint annak véréből való vért. Ha csak szerét ejthette, készörömetest érintkezett vele, kikérdezte ügyét-baját, ellátta tanácsaival. Hogy fesztelenül beszélgethessen a nép egyszerű fiaival s azok nyíltan feltárják előtte helyzetüket, panaszaikat, igen sokszor álruhában jelent meg közöttük. Így ismerte meg az egyszerű, romlatlan jobbágnép józan eszét, nemes szívét, nehéz sorsát s annál jobban szerette, becsülte s igyekezett segíteni rajta.

A nép emléke is jellemének főleg ezt az oldalát őrizte meg nagy kegyelettel s szeretettel rajzolgatta azt mondáiban. Ki ne ismerné a gömöri szőlőkapálásról, a kolozsvári bíróról s a Mátyás diákról szóló annyi meg annyi mondát és hősüket a nemes szívű, szegényen segítő királyt?

Nemesszívűsége természetesen első sorban a hozzá közel álló magyar nép iránt nyilatkozott meg. Azonban jó szíve nem tagadta meg magát idegenekkel szemben sem. Így Jajeza ostroma közben a várparancsnok kijelenté, hogy átadja a várat, ha szabad elmenetelt enged neki katonáival és foglyaival, keresztyén foglyokkal. Mátyás azt felelé a követnek: „Emberek és nem falak miatt állunk itt s a legalábbvaló keresztyén szolgát sem hagyhatjuk urad kezében.”²

¹ Galeotti id. m. XXIV.

² Bonfini id. m. III. D. X.

Jószivűségét még ellenségeivel szemben is érezte. A meny-nyiben politikai tekintetek ellenkezőre nem kényszerítették, szívesen megbocsátott. A Jajeza megvételekor kezébe került törökökkel oly szeliden bánt, hogy a legtöbb önként szolgálatába lépett.

Saját lázadó alattvalóival szemben, igaz, sokszor könyörtelen volt. A kor szokása szerint megtörtént, hogy az elfogottakat kerékbe törték, felnégyelték, karóba húzták s mindez Mátyás nevében történt. Csakhogy itt — eltekintve, hogy a kor az ily büntetésne-eket szentesítette — enyhítő körülményként szolgál, hogy a királynak okvetlen elrettentő példát kellett szolgáltatnia. Politikai kényszerüsből hajtatta tehát e kegyetlenségeket végre. De Mátyásról elmondhatni, hogy a lázadókkal szemben gyakrabban alkalmazta a kegyelmezést, mint a büntetést. Ugy, hogy 1463-ban még nyugodt lélekkel írathatja egyik tanácsosa által a francia követnek, hogy a király háza ellenségei közül még senkin sem állt bosszút; senki sem vádolhatja őt azzal, hogy valakit száműzött vagy elkergetett volna; az engesztelhetetlenség épen nem hibája.¹

Természetesen a ki maga ily egyeneslelkű, nemesszívú volt, az mindig örülni tudott, ha másokban is hasonlót látott. Mások jellemzilarádságát, hűségét méltányolta még akkor is, ha az neki magának kárára szolgált.

A német császár elleni háború kitörésekor egy bátor és kedvelt katonája elbocsátását kérelmezte, mert egykor megesküdött, hogy Frigyeszt minden háborújában segíteni fogja. Mátyás a becsületes embert megdicsérte és gazdagon megjutalmazta.²

A budai pálosok kapusát, ki a perjel rendelete értelmében a késő időben a zárdába nem akarta beereszteni a fel nem ismert királyt, szintén diesérettel halmozta el hűségéért a bocsánatot kérő perjel előtt, mondván: „Báresak az én szolgálaim is mindig ilyen hűséggel teljesítenék parancsaimat!”³

Viszont a hitványságnak, alattomoságnak a legnagyobb gyűlölköje volt; a kiben ilyesfélét tapasztalt, azt kérlelhetetlenül sujtotta haragja villámaival. Ilyenkor eltűnt arczáról a jóságos mosoly, szeméből a szelid tekintet s belső felháborodása baljóslatú sötét

¹ Kovachich: Supplementum ad Vestigia comitiorum. II. 162.

² Galeotti id. m. V. I.

³ Egerer: Fragmen panis 237. Teleki J. gr. id. m. V. 526.

tekintetben ült ki arczára. Fel van pl. jegyezve, mily felháborodva utasította el egy aljas ember ajánlatát, ki ötezer aranyért hajlandónak nyilatkozott Podjebrád megmérgezésére. Egyuttal sietett is ellenfelét az orgyilkos tervére figyelmeztetni, mert ő vassal s nem méreggel harczol.¹

De ha szeretettel tudott magához ölelni mindenkit, ki arra érdemes volt; gondolható, mily forró szeretettel, odaadó ragaszkodással simult azokhoz, kik szívéhez legközelebb állottak: *övéihez, családjához*. Hálás, engedelmes gyermek, gyöngéd férj és jó apa volt. Mint egy fentebbi példából láttuk, elveit még anyjával szemben sem áldozta fel, de a hol felsőbb tekintetek nem tiltották, kétségkívül soha sem mulasztá el megmutatni, hogy a gyermeki szeretet és hála kötelességei alól még a trón bitorában sem tekintí feloldottnak magát.

Házasságot — tudjuk — kettőt is kötött; az elsőt Podjebrád Katalinnal, majd jóval ennek halála után, nápolyi Beatrix-szel. Szerencsés, boldog egyik sem volt. Amaz gyenge, beteges nő, ki szinte már gyermekkorában magában hordta a halál csiráját. Nem volt szerelmi házasság a második sem. De azért Mátyásra nem lehetett oka panaszkodnia hitvesének. Fény és pompaszerető feleségének kedvteléseit kielégíteni, sokféle kíváncsiságait teljesíteni igyekszik mindenben, a miben csak lehet.

Sajnos, mind első, mind második házassága gyermektelen volt. Törvényes gyermeke nem lévén, melegen érző szívének minden szeretetével egyetlen, természetes fiát halmozta el, kit Corvin János néven ismer a történelem. A boroszlói polgárleány gyermekét Mátyás a leghíresebb tudósok által neveltette s örömmel szemlélte tehetségeinek fejlődését. Már a Beatrix-szel való házasságkötés ünnepegei alkalmával, midőn a külföldi követeket trónja elé bocsátotta, apai büszkeséggel jobbjára ültette kis fiát.

Íránta való apai szeretetéről fogalmat alkothatunk abból a gondoskodásból, melylyel számára fényes, boldog megélhetést, sőt saját halála utánra a trónt is biztosítani igyekszik. Rangok, czímek egész sorozatával halmozza el, óriási birtokokat adományoz neki, lipantai herczeggé teszi s különösen élte végén lázas buzgalommal

¹ Galeotti id m. XV.

igyekszik egyengetni számára a trónhoz vezető utat. Az országnagyokat elhalmozza kegyelme jeleivel, csakhogy biztosítsa hűségöket fia számára. Még esküt és biztosító okiratokat is vesz tőlük, sőt megyéktől és városoktól is, hogy halála után fiát fogják örökösül és utódjául elismerni.

Megváltoztatta a nádorról szóló törvényt, kiterjesztvén annak hatáskörét, hogy a nádor a király iránti hálából befolyását a trónbetöltésnél Corvin mellett érvényesíthesse.¹ Sajnos, Mátyás esalódot számításában. A hű Szapolyai Imre még ura életében elhunyt, utóda pedig Szapolyai István — mint annyi más — megfélemedezett a háláról. Uralkodóhoz méltó hitvest is keresett fia számára, a milanói herezeg hugával, Bianca Máriával jegyeztvén el őt. Mindent megtett uralomvágyó neje megnyerésére is, de hiába. Midőn már élete végét közeledni érezte, átadta fiának az ország legfontosabb várait, át Visegrágot is a koronával, valamint az ország kincseit — így gondolván legjobban biztosíthatni számára a trónt. Utolsó perceiben is, mikor már beszélni sem tudott, hol fián, hol nejjén jártatja megtört szemeit.²

A ki iránt ily határtalan gondoskodást tanusít, azt csakugyan szíve teljes hevével, nagyon szeretnie kellett.

Kiváló vonása volt jellemének a *bátorság* is. Félelem, rettegés, esüggedés nem tudott hozzá férközni. Többször volt nehéz, veszélyes körülmények közt, midőn trónja s vele együtt élete is veszedelemben forgott. De ő ügye igazságának érzetében soha egy perczre sem remegett. Ütközetekben számtalan tanúbizonyságát adta rettenthetlen bátorságának, úgy hogy példányképpül szolgált katonái előtt. Hareziassága annyira ment, hogy szerette volna felújítani azokat az idöket, a mikor a fejedelmek és vezérek seregeik élén maguk vívtak meg a zászló becsületéért.

Nyílt, őszinte jelleméből kifolyólag *vígkedélyű* volt. Magas állását nem tekinté elég oknak arra, hogy alattvalóitól magát ridegen elkülönítse s mindig ünnepélyes komolyságban mutakozzék

¹ Megemlíthető, hogy legújabbban — a Századok 1899-i folyamában — Fraknói „Az 1485-ik évi nádori cikkek” cz. dolgozatában azt bizonyítja, hogy a szóban forgó cikkek nem emelkedtek törvényerőre.

² Bonfini id. m. IV. D. VIII.

előttük. Ellenkezőleg maga adott példát a vidám, fesztelen társalgásra, tréfálkozásra. Adomáival sokszor megnevetetett környezetét s maga is szívesen kaczagott együtt alattvalóival az asztalnál, midőn államférfiai gondjaitól, ha csak kis időre is, felszabadult. Szabad óráiban megtette néha, mint Bonfinitől tudjuk, hogy szakácskodott is.¹

Általában szerette a természetességet és egyszerűséget; a feszes udvari formáknak — különösen második házassága előtt — nem volt barátja. De azért, ha állása fényét kellett kimutatni, koronája méltóságát megvédeni, tudott ünnepies fényt is kifejteni, s hódolat-keltő méltóságot tanusítani. Egyszer-máskor a legpazarabb fényvel, pompával rendezett udvari ünnepeket tartott. Így a cseh király fogadásakor oly rendkívüli pompát fejtett ki, hogy Ulászló így kiáltott fel: „Bajos oly király ellen diadalmaskodni, kinek ennyi kinese van!”²

Végül jelleme kiváló vonásai közül említsük még meg egyik legszebb tulajdonságát, mit legelőször is említhettünk volna: *vallásosságát*. Már gyermekkorában a szülei háznál magába szívta a mély vallásosságot, de minden bigottság nélkül. Hisz atyja egész életét a kereszténység ügye megvédésének szentelte.

Vallásosságára vonatkozólag a castellai püspök azt írta a pápának, hogy a vallási szertartások buzgó gyakorlásában őt egyházi személy létére is meghaladja.³

Odaadását a Krisztus helytartójának tekintett pápa iránt mi sem igazolja ékesebben, mint saját szavai II. Pálhoz, ki megkérde, hogy hajlandó-e a Podjebráddal szemben esetleg kimondandó átok végrehajtására. „Én magamat országgal együtt a római szentszékeknek és szentségednek egészen felajánlottam volt. Az Istennek földi helyettese s általa maga az Isten semmi oly nehezet, oly veszélyeset nem parancsolhat, mit elvállalni szentnek és üdvösnek ne találnék, mit félelem nélkül meg ne kísérlenék, kivált midőn a szent hit megerősítéséről s a hitetlenek áruulásainak megfélékezéséről van szó.”⁴

¹ Bonfini id. m. e. h.

² Eschenloer krónikája 401. Teleki I. gr. id. m. V. 100.

³ A castellai püsp. levelét többen közlik; pld. Pray: Annal regum. Hung. IV. r 162—167.

⁴ Mátyás kir. levelei (Külügyi osztály I. k. 78. lev.)

De nagy tisztelete nem tette őt a pápai érdekek uszályhordozójává. Ha elhatározásai szabadságának, országa függetlenségének megvédéséről volt szó, úgy annak még a pápai székek szemben is érvényt tudott szerezni. Így egyszer egész határozottan kijelentette,¹ hogy világi dolgokban egyáltalában ninesen kedve magát a szent szék ítélete alá vetni, sőt ezt alattvalóira nézve sem hajlandó megengedni, még csak egy házhelyre vagy szőlőskertre nézve sem. Egy más alkalommal egyenesen fenyegetődött, hogy a kettős keresztet országában inkább hármásra kész változtatni — a nyugati egyházból a keletibe való áttérésre érzelt — mintsem megengedje, hogy a korona jogköréhez tartozó javakat és főpapi méltóságokat a szent szék adományozzon.²

Ily szép, magasztos jellemvonások ékesítik Mátyásnak nagy lelkét. De nines okunk tagadni, hogy erényei mellett neki is voltak gyengéi. A tárgyilagos történetírás nem hallgathatja el ezeket sem.

Sokan hibáztatják mérhetetlen *nagyravágyását*. Kimutatják nagy diességét, mely nem elégedett meg soha a szerenesének, hatalomnak, diességnek azon kiváló mértékével, melyben része volt, hanem mindig nagyobbra, elérhetetlenebbre sarkalta. Felhozzák, mi tagadhatatlan is, hogy a német esászári trónra tört. Nagy terve rendkívüli áldozatokat követő küzdelmekbe, bonyodalmakba keverte, melyek közt tömérdek időt, vért és pénzt áldozott. A kivívott eredmény nem állt arányban a nagy áldozattal s a mellett — mondják — nagyravágyásával a nemzet romlását is előkészíté, mert míg nyugaton elfecsérlé az ország és a maga erejét, keleten szabadon megvethette lábát a félhold.

Kétségtelen is, hogy az ambíció és nagyravágyás erős mértékben meg volt Mátyásban. Teljesen váratlan, hirtelen felemelkedése a hatalom magas polezára sem volt képes azt kielégíteni. Azonban ki kell jelenteni, hogy ép e tulajdonsága az, mely mondhatni a történelem minden nagy alakjával közös. Hisz ép ez az ambíció az, a mi őket nagyra lelkesíti és képesíti. S Mátyás is azok közé tartozott, kik nemesak mertek, de tudtak is nagyot alkotni, elérni. Másrészt az is tény, hogy a haza javát sohasem akarta feláldozni

¹ Epist. Math. Corv. II. r. 80.

² Mátyás kir. levelei II. k. 31. lev.

nagyravágyásának. Kora politikai viszonyai terelték éles szemé figyelmét nyugat felé.

De azért egy perezre sem feledé el a hazát keletről fenyegető vést sem. Sőt mondhatjuk, hogy a császári trón megszerzésének tervében is igen-igen jelentékeny rugó volt ez a keleti vész. Addig hogyan fordítsa egész erejét a török ellen, míg háta mögött a ravasz német császár részéről folytonos veszedelem fenyegeti trónja biztonságát, hazája függetlenségét? Egyik fő ok tehát a császári korona megszerzésére, hogy elhárítsa a hazánk függetlenségét nyugatról fenyegető támadást s új birodalma erejét is a keresztyén ügy diadalra juttatására használhassa fel.

A nagyszabású, merész tervet még az ő lánglelke sem tudta sikerre vinni, mert a viszonyok erősebbek voltak. Így mindenestre fájlalnunk kell a cseh és osztrák háborúk óriási áldozatait, de lehetetlen egyszersmind el nem ismernünk, hogy ezek a magyar nemzetnek hírnevet, dicsőséget szereztek.

Egy másik gyöngéjeül hozzák fel, hogy igen könnyen *haragra* gyúlt s haragjában *igazságtalanságot* is elkövetett. E vád alól már kevésbé menthető fel, csak annyit mondhatni, hogy erélyes, elmentmondást nem tűrő jelleméből természetszerűleg folyt az. Ha valaki akadályozni merte nagy terveiben vagy megbántotta önértékét, meggyőződését, bizony elöntötte a harag, a nemes érzéseken túlesapott az indulat perzselő lángja s ilyenkor olyanra is képes volt, mit később maga is megbánt.

A legismertebb példái haragja kitörésének eljárása Szilágyi Mihálylyal és Vitéz Jánossal szemben.

Már a vérségi kapes, mely Szilágyihoz füzte, tiszteletet kívánt tőle a nagybátya iránt. Ezenkívül Szilágyinak igen nagy házával is tartozott. Isten után első sorban neki köszönhetette a trónt, mert ez buzgólkodott mind szava súlyával, mind a kezén levő nagy sereg megfélemlítő hatásával megválasztatása érdekében. S bizony Mátyás nem elég kiméletes volt vele szemben. Igaz, hogy nagybátyja államférfini tehetség híján volt, míg önmagában forni érezte ifjai tetterejét. Ezért őt, bár az országgyűlés nevezte ki melléje kormányzóul, kezdettől fogva mellőzte, sőt igen hamar fel is mentette tisztétől, a besztérzei örökös grófsággal kárpótolván. A makaes öreg haragjában unokaöcsese ellenkéségeivel szövetekezett.

A király még türtözteti magát s igyekszik megbékíteni őt. Midőn azonban híret veszi, hogy újra ellenségeihez pártolt s több parancsát megszegte, szilaj harag ébred fel benne nagybátyja ellen, kiben most csak a lázongó alattvalót látja. Szilágyi az elfogatáskor hálátlanságát emlegetve, még növeli dühét, mely most már annyira nem ismer határt, hogy kiadja a parancsot Szilágyi kivégeztetésére. Emberei ismervén urok könnyen gyúló, de alapjában nemes természetét, késlekednek a végrehajtással. E közben a pápai követnek sikerül haragját annyira lecsendesíteni, hogy a halálos ítéletet visszavonja. Börtönéből még ki nem bocsátja ugyan, de a következő évben teljesen megbékél vele s szabadságát és méltóságait visszaadja.

Némi árnyat vet reá eljárása Vitéz Jánossal is. Ez a Hunyadiház legodaadóbb, önzetlenebb híveinek egyike volt. Mátyás hálát érzett iránta, ki jóltevője, atyai barátja és szolgálatkész alattvalója volt egy személyben s az ország legmagasabb egyházi méltóságába helyezé: esztergomi érsekké tette. A jó viszony azonban később lazulni kezdett. A cseh háború nagy áldozatokat követelvén, az egyháziakra és így a primásra is igen magas, rendkívüli adót vetett ki. Majd elvonta a pénzverdéből folyó jövedelmét is. Ezekhez járult, hogy Vitéz elégedetlen volt Mátyás politikájával. Az emiatt neheztelő király mellőzni kezdi őt. Az 1470-i országgyűlésen már odáig mérgesedett a viszály, hogy a király Vitézt — mint mondják — mert ez keményen megtámadta politikáját, arezül ütötte. Vitéz haragjában úgy tesz, mint korábban Szilágyi: Mátyás ellenségeihez csatlakozik, sőt egyenesen összeesküvést sző ellene s Kázmér lengyel királyfit akarja a trónra juttatni. Terve dugába dől.

Mátyás még ekkor békejobbot nyújt a magáról megfélekedzett agg főpapnak, de híret véve, hogy az még mindig elégedetlenkedik, újra elfogatja s csak a pápai követ közbenjárására enyhít annyit sorsán, hogy érseki méltóságában meghagyja ugyan, de Esztergomot, hol az egri püspök felügyelete alá helyezé, nem volt szabad elhagynia. A megalázás és bú csakhamar sirba vitte a nagy tudományú, hírneves férfit.

Mint ez a két eset mutatja, hogy ha valaki terveiben, melyekhez makaesúl tudott ragaszkodni, akadályozta, daczczal, hálátlansággal, oktalan ellenkezéssel felingerelte: haragjában lángra gyúlt s nem volt ura indulatának. — De a harag szenvedélye csak

rövid időre nyomhatta el lelke nemes érzéseit, mert mihelyt haragja lecsillapult, a kiengesztelődés utáni vágy lépett helyébe. S Mátyás eléggé fenkölt lélek volt arra, hogy ilyenkor maga nyújtsa a béke-jobbot, hibája beismerésével tegye jóvá, a mit elkövetett.

Gyengéi között felemlítik *szerelmes kalandjait*, melyek arról tanúskodnak, hogy szíve, mely — mint láttuk — oly könnyen gyúlt haragra, nem kevésbé fogékony volt a szerelem tüze iránt is. Tény azonban, hogy szerelmeskedései főleg özvegységének hosszú idejéből valók, a mikor heves, gyulékony természete számos kalandokba keverte.

Ilyen viszonyának volt gyümölese Corvin János. E viszonyról különben igen kevés tudósítás maradt. Csak annyi bizonyos, hogy Corvin anyjának neve Borbála volt. Nagyon valószínű,¹ hogy sziléziai származású volt, kivel a király 1469-ben Boroszlóban való mulatozásakor ismerkedett meg. A mülki krónika ugyan alsó-ausztriai, steini származásúnak mondja,² de ez hihetőleg tévedés. A még fiatal király és a szép hajadon közt bizalmas viszony fejlődött ki. Szerelmesét Mátyás Budára is magával hozta, s itt született fia 1473-ban.

Tudjuk egykori feljegyzésekből azt is, hogy vídám lakomákon a *mulatozástól* nem idegenkedett s ilyenkor néha az italból a szokott mértéken túl is élvezett. Ily lakomák alkalmával szívesen meghallgatta a dicsőítő, mondhatni hízelt szót is, de csak akkor, ha annak tetteiben alapja volt. A szertelen, alaptalan hízelgést, mint nyílt, őszinte jellemével össze nem férőt, megvetette s elhallgatatta. Mulatságok alkalmával néha a kor szokásaihoz képest szerencse-játékoknak is hódolt. A cseh háború folyamán például egyszer koczán 10.000 aranyat nyert, azonban ezt is hasznos célra, serege zsoldjának fizetésére használta fel.³

Végül némelyek hibájául róják fel azt is, hogy nem volt eléggé *nemzeties érzésű*. Ez állítást eléggé megokolva látják már az által is, hogy rengeteg nagy számú oklevelei közt, melyek sorában latinon kívül nagy számmal vannak német és cseh oklevelek is, egyetlen egy sines magyar. A nélkül azonban, hogy e tényt kétségbe

¹ Istvánffy IV. 32.

² Chron. Mellic. ad. ann. 1491, Gebhardi II. d. 204. (Teleki id. m. IV. 123.

³ Bonfini id. m. IV. D. VIII.

vonnók, a belőle vont következtetést bátran elvethetjük. Magyar oklevelet nem adott ki, mert ez korában egyáltalában nem volt szokásban; nemzetünk jobban, mint bármely más európai nép, a latint fogadta el diplomatai, sőt közigazgatási nyelvül is, a mint-hogy legtovább is maradt hű ahhoz.

Ez a hiba nemcsak Mátyásnak, hanem az egész nemzetnek hibája. Mikor azt látjuk, hogy a legalsóbb rangú hivatalok is latin nyelven állítják ki okirataikat s magánosok, férfiak és nők egyaránt magánügyekben latinul leveleznek, akkor a nélkül, hogy feltételeznők, hogy Mátyás magyar irataitól szerencsétlen véletlen fosztott meg minket,¹ felmentve látjuk királyunkat e tekintetben a nemzetietlenség vádjá alól.

Vagy talán nyomósabb érv magyaros érzése ellen, hogy az általa alapított intézetek tannyelve a latin volt s udvarában főleg idegen tudósok környezték? Aligha, mert a mi az elsőt illeti, így volt ez akkor egész Európában, a másíknak pedig fő oka az volt, hogy magyar tudósok alig voltak még. Ép azért édesgette udvarába a renaissance művelt lelkű apostolait, hogy megvethesse alapját a hazai, a magyar tudományosságnak. Szívesen pártolta, buzdította s udvarába gyűjtötte ő a magyar tudós világ kevés számú képviselőit is. Hogy egyházi és világi méltóságokba egy-két idegent is emelt, azt szintén alig lehet megróni annak részéről, kinek Vitéz János, Csezmicei János, Várdai Péter, Kinizsi Pál, a Szapolyaiak Báthoriak, Gerébek és annyi mások köszönhatték emelkedésüket.

Nem állhat meg semmiképen az a vád, hogy a nemzeti nyelvet elhanyagolta. Mily sűrűn használhatta azt, kétségtelenné teszi gyakori érintkezése a köznéppel, mely csak magyarul tudott.

Nemzeties érzülete még azt is szükségesnek találta, hogy idegenből hozott neje is értse annak a nemzetnek nyelvét, melynek trónjára ül. Gondoskodik, hogy jegyese már Nápolyban tanulja a magyar nyelvet. Hogy azt Beatrix Mátyás udvarának magyaros légkörében teljesen elsajátította, bizonyosságunk van róla. A győri káptalan egyik codexének ajánló sorai dicsőítőleg emlékeznek meg a királyné ékes magyar beszédéről.²

¹ Fraknói „Mátyás király mint levélíró“ Mátyás kir. lev. II. k. cz. é. t. XXX. lapján ad kifejezést ily sejtésnek.

² Bergamói Fülöp „De claris selectisque mulieribus“ cz. művének ajánlása.

Mátyás udvarában különben annyira otthon volt a magyar nyelv, hogy még külföldi diplomaták is elsajátították azt, mint pl. Wallenröd Sebestyén, brandenburgi követ.

A mi tehát a Mátyásnak nemzetietlensége ellen intézett vádat illeti, azt teljességgel el kell vetnünk. Ezzel szemben egyenesen azon meggyőződésre kell jutnunk, élete, működése alapján, hogy egész lelkével magyar volt s hazafiasabb uralkodót még az Árpádok korában is alig látott e hon. Nemzeti dalaink, történeteink, meséink udvarában szíves fogadtatásra találtak; nyelvünket, ha csak alkalma nyílt rá, örömezt beszélte, népünket kiváló szeretettel, gondoskodással karolta fel.

De lehet-e másként? Lehet-e, hogy kit a magyar nemzet annyira szívébe zárt, kit halálakor megsiratott, hogy az szívében ne lett volna magyar? Hiszen itt folyt le egész élete nemzetünk szeméi előtt s ha bármiben hűtlenséget mutatott volna a nemzeti szellem iránt, nem maradhatott volna elrejtve apáink előtt.

Valljuk hát büszkén magunkénak őt, kit külföldön jártában is, Bécsben, Olmützben vagy bárhol, mindig az a tudat lelkesítte, hogy a magyar névnek szerez dicsőséget.

Ilyen volt királyunk jelleme, erényeivel, hibáival. Hibái mindenestre sokkal kisebb helyet foglalnak el jellemében, mint azok a fényes lelki-tulajdonságok, a melyek még a trón bíbora-bársonya nélkül is kora legderekabb egyéniségei, legnagyobb alakjai közé emelték volna őt. Csak ily kiváló tulajdonok mellett lehetett az, a mi valóban volt, hazánk legnagyobb királyainak egyike, ki fényt kölcsönzött a fejét ékesítő szent koronának is. Kétszeresen nagy királyunk volt, mert nagy volt mint uralkodó és nagy mint hadvezér.

Méltassuk tehát még nyilvános szereplésének két főiránya szerint benne az uralkodót és a hadvezért.